

YUNANİSTAN-ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ: BALKANLARIN TEDİRGİN DOSTLARI

*Erhan Türbedar**

Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine bakıldığı zaman, tarihte inişli çıkışlı olduğu, genel olarak düşük seviyede kaldığı ve düşmanlığın ağır bastığı görülmektedir. Arnavutluk'un güneyinde yoğun olarak yaşayan Yunanlı azınlık ile ekonomik sebeplerle Yunanistan'a sığınan Arnavut göçmenler, anlaşmazlığın temel kaynağını oluşturmuştur. Yunanistan'ın "Kuzey Epir" bölgesi olarak adlandırdığı Arnavutluk'un güneyini kendisine bağlaması ile ilgili tarihteki plânı, Arnavut yöneticilerin genel olarak Yunanlı azınlığa şüphe ile yaklaşmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kendini dünyadan iyice izole eden Arnavutluk'un, 1991 sonrası Yunanistan ile ilişkileri değerlendirildiğinde, olumlu ve olumsuz unsurların mevcut olduğu görülmektedir. Sorunların ağır bastığı eski Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berişa döneminde Arnavutluk'u korkutan en önemli husus, aşırı milliyetçi Yunanlıların, Arnavutluk'un güneyini Yunanistan'a bağlama eğiliminde olmaları ve Arnavutluk'taki bazı Yunan kökenlilerin özerklik talebini dile getirmeleri olmuştur. 1997'den bu yana Sosyalist Parti'nin liderliğindeki hükümetlerin Arnavutluk'u yönetmiş olması, Yunanistan ile olan ilişkilerde hızlı bir düzelmeye yaşanmasına yol açmıştır. Ancak, Arnavutluk'ta düzenlenen 12 Ekim 2003 tarihli yerel seçimlerin de gösterdiği gibi, Yunanlı azınlık hâlâ iki ülke arasındaki ilişkilerde sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Benzer şekilde Yunanistan'daki Arnavut göçmenler ile ilgili gelişmeler de zaman zaman Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine gölge düşürmektedir.

Berişa döneminde Yunanistan ile iyi geçinemeyen Arnavutluk Türkiye'yi müttefiki olarak seçmişti. Son birkaç yıldır ise Arnavutluk iktidarından düşmeyen Sosyalist Parti'nin, bir taraftan Türk-Yunan sorunu karşısında bir çeşit "dengeleyici politika" izlemeye çalıştığı, diğer taraf-

* Erhan Türbedar, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), Balkan Araştırmaları Masası, E-posta: eturbedar@avsam.org

tan ekonomik çıkarlar yüzünden Yunanistan ile olan ikili ilişkilere daha fazla önem verdiği görülmektedir. Ne var ki Yunanistan, Arnavutluk ve diğer komşularıyla ilişkilerini geliştirirken, bu konuda pek samimî davranmamış ve asıl amacı Balkanlarda Türkiye'nin önünde adım atmak olmuştur. Samimî olmayan yaklaşımı yüzünden de, Arnavutluk ve Yunanistan arasındaki ilişkiler kırılğan olmaktan kurtulamamıştır.

1913-1991 Dönemi

Arnavut liderler 28 Kasım 1912 yılında bir araya gelip Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını ilân etmişlerdir. Bağımsızlık, uluslararası topluluk tarafından 1913'te tanınmış ise de, 1914'te patlak veren Birinci Dünya Savaşı, Arnavutluk'un komşu devletler tarafından işgal edilmesine yol açmıştır. Diğerleri arasında harekete geçen Yunanistan, Korçë ve Gjirokastër kentlerinin de dâhil olduğu Arnavutluk'un güneyini işgal etmiştir. Nisan 1916'da Yunanlılar tarafından alınan bir karar ile, Arnavutluk'un güneyi Yunanistan'ın bir parçası olarak ilân edilmiştir.¹ Bu dönemde Arnavutluk, yedi değişik ülkenin orduları ile tanışmıştı ve parçalanmış bir vaziyetteydi. Böyle bir durum Kasım 1921'e kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra Arnavutluk yabancı güçlerden kurtularak, nihayet toprak bütünlüğüne sahip çıkabilmiştir. Bundan sonra Arnavutluk'ta iktidar mücadelesi ve devlet kurumlarının geliştirilmesi yönünde önemli adımların atıldığı dönem başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda hem Arnavutluk, hem de Yunanistan ilk olarak İtalya'nın işgaline uğramıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bir bakıma İtalya'nın hamiliği altında kalmış olan Arnavutluk'tan farklı olarak, Yunanlılar ciddî bir şekilde ülkelerini işgal etmeye çalışan İtalyanlara karşı koymuşlardır. Ancak Yunanistan'ın direnişi fazla sürmemiş ve ülke 1941'de İtalyanlar, Almanlar ve Bulgarlar tarafından işgal edilmiştir. İtalyan birliklerinin yanında Arnavut garnizonları da Yunanistan'a girmiştir. Bu tarihî vaka-dan anlaşıldığı gibi, işgalci İtalyan tehlikesi bu iki ülkeyi işbirliğine itmemiştir. Bunun başlıca sebebi, Yunanistan'ın Arnavutluk'un güneyini kendisine bağlama fikrinden vazgeçmemiş olmasında yatmaktaydı.²

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine bakıldığı zaman, iki ülke arasındaki savaş durumunun uzun süre devam etmiş olduğu ve ilişkilerin minimal düzeyde seyrettiği görülmektedir. Arnavutluk'un güneyindeki Yunanlı azınlık, temel anlaşmazlık konusu-

¹ Barbara Jelavich, *History of the Balkans*, Cilt 2, Londra, Cambridge University Press, 1983, s.177.

² Jelavich, *History of the Balkans*, s.273.

nu teşkil etmiştir. Epir bölgesinin Yunanlıların tarihî bir bölgesi olduğu gerekçesinden yola çıkan Yunan kaynaklarına göre, Arnavutluk'un güneyinde, Yunanistan ile sınırdaş olunan ve Yunanlıların "Vorio Epirus" (Kuzey Epir) olarak adlandırdıkları bölgede yaşayan Yunanlı azınlık, bölgenin en eski yerlisidir. Diğer taraftan Arnavut kaynakları, buranın tarihî yerlilerinin Arnavutlar olduğunu belirtmekte, bölgedeki Yunanlıların ise Osmanlı Devleti tarafından işgücü olarak getirildiğini iddia etmektedirler.³ 1989 yılında yapılmış nüfus sayımına göre, Yunanlı azınlığın Arnavutluk'taki sayısı yaklaşık 60 bin civarındadır. Yunan kaynaklarına göre ise, Arnavutluk'ta 350-400 bin civarında Yunanlı azınlık yaşamaktadır.

Yunanlı yazarlara göre, Enver Hoca dönemi boyunca, Arnavutluk'taki Yunanlı azınlığa karşı asimilasyon politikaları uygulanmıştır.⁴ Ancak bunun da belli bir dozu vardı. Çünkü söz konusu azınlığın Yunanistan'a zorla göç ettirilmesine yönelik herhangi bir girişim, Yunanistan için "savaş sebebi" sayılacaktı.⁵ Enver Hoca'nın Arnavutluk'un güneyinde, bütün Yunanlıları kapsamayan bir şekilde bir "azınlık bölgesi" ilân ettiği ve sadece bu bölgede yaşayan Yunanlılara azınlık hakkı tanıdığı belirtilmektedir. Komünizm döneminde Yunanlı azınlık sadece ilkokul dördüncü sınıfa kadar Yunanca eğitim görebiliyordu. Bir tek Gjirokastër kentinde Yunan azınlık okulları için hoca yetiştiren bir kolej bulunduğuna dikkat çekilmektedir.⁶ Doğal olarak Enver Hoca'nın 1967'de açık olarak dini yasak etmesinin ardından, Yunanlı azınlık da dinî özgürlüğünü yitirmiştir. 1960'lı yıllar boyunca iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yolunda bazı küçük gelişmeler olmuş ve nihayet Mayıs 1971'de imzalanan bir ticaret anlaşması sayesinde, diplomatik ilişkiler yeniden kurulmuştur.⁷ İki ülke arasındaki sınır kapıları ise 1985'te, 45 yıllık bir aradan sonra nihayet açılabilmiştir. Arnavutluk'taki Yunanlı azınlığın durumuna olumlu yansiyebileceği ümidiyle, Yunanistan, 1940'ta Arnavutluk'a karşı ilân ettiği savaş durumuna, Ağustos 1987'de son verme kararı almıştır. Ancak

³ Derek Hall, "Albanian Identity and Balkan Roles", Derek Hall, Darrick Danta (der.), *Reconstructing the Balkans: A Geography of the New Southeast Europe*, New York, John Wiley & Sons, 1996, s.128.

⁴ Basil Kondis, "The Greek Minority in Albania", Lawrence A. Tritle (der.), *Balkan Currents: Studies in the History, Culture and Society of a Divided Land*, Los Angeles, Loyola Marymount University, 1998, s.79.

⁵ Thanasis Kandas, "Greek Security Concerns", Kosta Tsipis (der.), *Common Security Regimes in the Balkans*, New York, East European Monographs, Boulder, 1996, s.81.

⁶ Basil Kondis, "The Greek Minority in Albania", s.79-81.

⁷ Basil Kondis, "The Greek Minority in Albania", s.82.

Arnavutluk'tan beklenen herhangi bir karşılık alınamayınca, iki ülke arası ilişkiler yeniden kopuş noktasına sürüklenmiştir. 1987'de savaş durumuna son verilmiş olsa da, Yunanistan parlamentosu günümüze dek bile, Savaş Durumu Kanunu'nun kaldırılması için oylama yapmış değildir. Dolayısıyla teknik açıdan, Yunanistan'ın Arnavutluk'a karşı ilân ettiği savaş durumunun, günümüzde bile devam etmekte olduğu söylenebilir.

1991 Sonrası Dönem

Komünist rejimin sona ermesinden sonra, Arnavutluk'taki Yunanlı azınlık, diğer Arnavutluk vatandaşları gibi daha rahat nefes almaya başlamış ve çok partili sisteme geçilmesiyle, Yunanlı azınlığın haklarını savunacak olan *Omonia* isimli birlik Şubat 1991'de oluşturulmuştur. Mart 1991'deki seçimlere katılan *Omonia*, Arnavutluk parlamentosuna beş üye sokmayı başarmıştır. Bunun dışında, Arnavutluk'taki rejim değişikliğinin bir sonucu olarak, ülkedeki Yunanlı azınlığın artık anavatan Yunanistan'ı ziyaret etmesine izin verilmeye başlanmış, dinî özgürlükleri ise geri gelmiştir. Bütün bunlar Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin düzelmesi için kapıyı aralamıştır. Ancak Yunanlı azınlığı *Enosis*'e (Yunanistan ile bütünleşmeye) teşvik ettiği gerekçesiyle, Arnavutluk'un güneyini Yunanistan sınırları içinde gösteren haritaları dağıtan Yunanlı papaz Chrysostomos Maidonis Arnavutluk hükümetinin kararıyla sınır dışı edilince, Haziran 1993 tarihinden itibaren bu iki komşu ülke arasındaki ilişkilerde tekrar gerginlik ön plâna çıkmıştır. Misilleme olarak Yunanistan, ülkede yasadışı barınan yaklaşık 2.500 Arnavutu Kasım 1993'te sınır dışı etmiştir.⁸

Dönemin Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis Temmuz 1993'te, Arnavutluk'taki Yunanlı azınlık için, Kosova Arnavutlarıyla eşit düzeyde hak talep edince, Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler daha da bozulmuştur. Yunanlı azınlığın Kosovalı Arnavutlar ile karşılaştırılması, dönemin Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berişa için, günün birinde ülkesindeki Yunanlı vatandaşlara özgü bir özerklik talebinin gelmesi anlamına geliyordu. Nitekim aynı dönemde *Omonia* liderleri özerklik ile ilgili taleplerini açık bir şekilde gündeme getirmişlerdir.⁹ Böyle bir tehdit algılayışı, Berişa'yı Yunanlı azınlığa karşı daha az toleranslı olmaya zorlamıştır. Bu durum, bir taraftan Yunanlı azınlığı daha da radikalleş-tirmiş, diğer taraftan Yunanlı azınlığın koşullarını bahane ederek, Yuna-

⁸ "Albania: State of the Nation", *ICG*, Balkans Report No.111, 25 Mayıs 2001, s.9.

⁹ Lulzim Lika, "Albania's Ethnic Greeks Want Self-Rule", *Reuters*, 28 Ekim 1993; Helena Smith, "Old Tensions Rekindled in Albania", *The Guardian*, 29 Ekim 1993, s.11.

nistan'ın Arnavutluk'a uluslararası alanda baskı yaparak, iç işlerine karışmasına imkân tanımıştır. İlişkilerin gerginleştiği bu dönemde ilk silâhlı çatışma olayları da yaşanmıştır. Nisan 1994'te, Yunan askerî üniformasını taşıyan ve kendini Kuzey Epir Kurtuluş Cephesi (*MAVI*) olarak adlandıran aşırı milliyetçi Yunanlı militan grubun, Arnavutluk'un Gjirokastër kentindeki bir askerî kışlaya saldırmasıyla, iki Arnavut askerinin öldürüldüğü bildirilmiştir.¹⁰

Omonia yöneticilerinden beşinin Ağustos 1994'te bölücülüğü teşvik etme ve casusluk yapma suçundan tutuklanmasıyla, Yunanistan tekrar karşı atağa geçmiştir ve o yılın sonuna kadar, ülkede barınan Arnavutluk göçmenlerinden yaklaşık 70 binini sınır dışı ettiği tahmin edilmektedir.¹¹ Aslında Yunanistan'ın bu tür eylemlerle yapmaya çalıştığı Berişa'yı köşeye sıkıştırıp, halkının gözündeki popülaritesini zayıflatmaktı. Nitekim Yunanistan'ın uluslararası alanda da Berişa karşıtı propaganda yaptığı bilinmektedir. Bunun dışında Yunanistan, Avrupa Birliği'nin Arnavutluk'a yönelik yardımlarını bloke etme tehdidini de bir koz olarak sürekli Berişa'ya karşı kullanmıştır.¹²

Tutuklu Omonia liderleri için Şubat 1995'te bir affın ilân edilmesiyle, iki ülke arası ilişkilerde yumuşama belirmiş ve Mart 1995'te dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Karolos Papoulias'ın Tiran'ı ziyaret etmesi ile, ilişkiler tekrar düzelmeye başlamıştır. Bu ziyarette Arnavutluk ülkedeki Yunanlıların durumunu düzeltceğini taahhüt etmiştir.¹³ Bu taahhütten yola çıkarak Arnavutluk, Yunanlı azınlığın kendi dilinde eğitim görme imkânını artırmış, bunu takiben ise 1996'da, Arnavutluk'u ziyaret eden ilk Yunanistan Cumhurbaşkanı sıfatıyla Kostis Stephanopoulos Tiran'da Berişa ile İşbirliği ve Dostluk Anlaşması imzalamıştır.

Yunanistan-Arnavutluk İlişkilerinde Önemli Unsur: Türkiye

1990'ların ilk yarısına kadar Yunanistan'ın komşularına karşı bir fobisi olduğu söylenebilir. Arnavutluk, bu fobinin sadece bir parçasıydı. Bir AB ülkesi olarak komşularının ekonomik kalkınmasına yardımcı olacak yerde Yunanistan Makedonya'ya ekonomik ambargo uygulamış, AB'nin

¹⁰ "Shooting Incident On Greek-Albanian Border", *RFE/RL Daily Report*, 12 Nisan 1994.

¹¹ Terence Duffy, "Albania: Beyond the Hoxha Legacy", Kosteci, Zukrowska, Goralczyk (der), *Transformations of Post-Communist States*, Londra, Macmillan Press Ltd, 2000, s.80.

¹² Remzi Lani, Fabian Schmidt, "Albanian Foreign Policy Between Geography and History", *The International Spectator*, Cilt 33, Sayı 2, Nisan-Haziran 1998.

¹³ Derek Hall, "Albanian Identity and Balkan Roles", s.130.

komşu ülkelere yönelik yardım fonlarını ise veto etmiştir. 1996 yılı ile birlikte, Yunanistan'ın Arnavutluk'a yönelik yaklaşımı tamamen değişmiştir. Bunu bir tesadüfi gelişme olarak görmemek gerekir. Durumu anlamak için denkleme Türkiye faktörü ilâve edilmelidir. 1990'lı yıllar boyunca Yunanistan'ın komşularına karşı izlediği "gerginlik yaratıcı" politikalar, Arnavutluk ve Makedonya'nın Türkiye ile yakınlaşmasına yol açmıştır. 1992'de Arnavutluk'ta Sali Berişa'nın liderliğindeki Demokratik Parti'nin iktidara gelmesiyle, Yunanistan ile iyi geçinemeyen Arnavutluk, Türkiye ile olan ilişkilerini yüksek seviyeye çıkarmıştı. Diğer taraftan Yunanistan, 1991'de bağımsızlığına kavuşan Makedonya'nın adını ve kimliğini tanımayınca, Makedonya çareyi Türkiye'ye yakınlaşmakta bulmuştur. Olaya Türkiye açısından baktığımız zaman, o dönemde Türkiye'nin Makedonya ve Arnavutluk ile yakın ilişkiler kurmasının arkasında yatan en önemli nedenin, Balkanlarda Yunanistan'la girdiği rekabet olduğu söylenebilir. Türkiye böylece, bölgedeki etkinliğini artırmakla hem Yunanistan karşısındaki konumunu güçlendirmiş, hem de Makedonya gibi halkının çoğunluğu Ortodoks olan bir ülkeyle ilişkilerini geliştirmekle, dış politikasında İslâm unsurunu kullandığı yolundaki eleştirilerin geçersiz olduğunu göstermiştir.¹⁴

Atina, Türkiye'nin bölgedeki bu üstünlüğünü kendisine yönelik "çevrelemenin" bir yolu olarak görmüştür. Bu durum Yunanistan'ı politika değişikliğine zorlamıştır. 1996'da Avrupa yanlısı görüşleri ile bilinen Kostas Simitis'in Yunanistan Başbakanı olarak seçilmesinin ve beş ay sonra Simitis'in PASOK'un başına da geçmesinin ardından, Yunanistan komşu ülkelere karşı daha yapıcı politikalar üretmeye başlamıştır. Bir başka ifadeyle, 1990'ların ikinci yarısında Yunanistan'ın Arnavutluk ile ilişkilerini geliştirmiş olmasının ardında yatan asıl sebebin, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu kırmak olduğu söylenebilir.

Yunanistan'daki bu politika değişikliği sonucunda, 1996 sonrasında Arnavutluk, Yunanistan ile yakınlaşmasına daha çok önem vermeye başlamıştır. İktidara geçen Demokratik Parti'nin geleneksel rakibi olan Sosyalist Parti'nin, Türkiye'yi "Berişa yanlısı" olarak görmekte olmasının¹⁵ buna katkısı olduğu söylenebilir. Diğer taraftan 1995 yılından sonra Makedonya'nın da Yunanistan'la ilişkilerini geliştirmeye başlaması, Türkiye'nin bu ülkeye olan ilgisini azaltmasına sebep olmuştur. Zaten o sıra-

¹⁴ İlhan Üzgel, "Balkanlar'la İlişkiler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.506.

¹⁵ Şule Kut, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", *Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri*, Alan Makovsky, Sabri Sayarı (der.), Bursa, Alfa Yayınları, 2002, s.104.

larda Türk hükümetlerinin Balkanlara olan genel ilgisi de göreceli olarak azalmıştı.¹⁶

Arnavutluk penceresinden bakıldığı zaman, Sosyalist Parti'nin Yunanistan ile iyi ilişkiler geliştiriyor olmasını anlamlı kılan bazı ekonomik faktörlerin mevcut olduğu görülebilir. Daha 1990-1993 yılları arasında, toplam nüfusu 3,3 milyon civarında olan Arnavutluk'tan yaklaşık 300 bin Arnavut göç etmiş ve ağırlıklı olarak Yunanistan ve İtalya'ya yerleşmiştir. Şu anda 400 binin üzerinde Arnavutun yasal veya yasal olmayan bir şekilde Yunanistan'da çalıştığı tahmin edilmektedir.¹⁷ Yunanistan'da çalışan vatandaşlarından önemli gelirler transfer eden Arnavutluk, bir taraftan kendisine ekonomik destek sağlarken, diğer taraftan Arnavutluk'taki binlerce aile bu gelirlerle geçinmektedir. Bu durumun bir başka önemli yanı ise, iki ülke arasındaki ilişkiler ne zaman gerginleşse, Yunanistan'da yasadışı bir şekilde barınan Arnavut göçmenlerin sınır dışı edilmesidir. Bunun dışında son on yılda yaklaşık 220 Yunan şirketi iletişim, petrol, bankacılık, inşaat gibi alanlarda Arnavutluk'ta faaliyet yapmaya başlamış ve 300 milyon Euro'yu aşan miktarda dolaysız yabancı yatırımda bulunmuştur. 2002 yılı itibariyle bu rakam Arnavutluk'taki dolaysız yabancı yatırım toplamının yüzde 27'sine karşılık gelmekte ve Yunanistan'ı bu konuda birinci sıraya taşımaktadır.¹⁸ Coğrafi yakınlık, dış ticaret hacminin de yüksek olmasına yol açmaktadır. Öyle ki Yunanistan, Arnavutluk'un ikinci en büyük dış ticaret ortağıdır. Yunanistan Arnavutluk'u ayrıca "Beş Yıllık Kalkınma İşbirliği Programı" sayesinde, "Balkanların Yeniden Yapılanması ile ilgili Yunan Plânı"na dâhil etmiştir.¹⁹ Bununla, Arnavutluk'ta bazı altyapı çalışmalarının finansmanını üstlenmiştir. Bütün bunların dışında, Yunanistan veto hakkını kullanarak, AB fonlarının Arnavutluk'a akışını önleyebilir. Dahası, Yunanistan Arnavutluk'un AB üyeliğine de engel teşkil edebilir. Bütün bunlar yüzünden, Yunanistan ile iyi ilişkiler sürdürmek, Arnavutluk'un (Sosyalist Parti'nin) dış politikasının öncelikleri arasında yer almaktadır.

Arnavutluk bugün daha çok Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmeye yönelmiş olsa da, Türkiye ile 600 yıldır neredeyse kesintisiz bir ilişkiye sahip olduğu vurgulanmalıdır. Tarihte Arnavutların İslâm'ı benimsemele-

¹⁶ Şule Kut, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", s.119.

¹⁷ "Albania: State of the Nation", ICG, Balkans Report No. 111, s.9.

¹⁸ "Bilateral Relations Between Greece and Albania", Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr>

¹⁹ Agreement on a Five Year Development Cooperation Programme 2002-2006, Between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Republic of Albania, <http://www.mfa.gr>

ri sonucunda, çıkarları Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarları ve sürekliliği ile özdeşleşmiş bir Arnavut nüfus ortaya çıkmıştır.²⁰ Türkiye ile Arnavutluk arasındaki iyi ilişkiler, Arnavutluk'un bağımsızlığından sonra ve Soğuk Savaş döneminde de devam etmiştir. 1970'lerden itibaren uluslararası alanda yalnızlık politikası izleyen Arnavutluk, sosyalist rejimin yıkılmasından sonra da, karşı karşıya kaldığı sorunlarına yardımcı olması için, Türkiye'yi bir müttefiki olarak seçmiştir. Özellikle Yunanistan ile yaşadığı sorunlara karşı, Türkiye Arnavutluk'un en güvenilir doğal müttefikiydi. Arnavutluk'un iç savaşın eşiğinden döndüğü 1997 yılında da, Türkiye askerî ve ekonomik desteğini sür'atle ulaştırmıştır.

Türkiye'nin 1999 yılında NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik müdahalesine katılmış olması, çok sayıda Kosovalı mülteciyi kabul etmiş ve insanî yardımda bulunmuş olması, Arnavutluk'la Türkiye'yi yakınlaştıran önemli bir unsur olmuştur. Türkiye, günümüzde her şeyden önce Arnavutluk'un önemli bir askerî ortağı olmaya devam etmektedir. Arnavutluk ordusunun yeniden yapılanmasında önemli rol oynayan Türkiye, diğer askerî yardımlar dışında 2000 yılına dek, 600 kadar Arnavut askerî personeline de eğitim vermiştir. Arnavut askerlerin Türkiye'deki harp akademilerinde kurmay subay eğitimi, harp okullarında subay eğitimi ve muhtelif sınıf okullarındaki ihtisas eğitimi hâlâ devam etmektedir. Bir kısım Türk subaylarının Arnavutluk'ta eğitim çalışmalarını sürdürdüğü de belirtilmelidir.

Son zamanlarda Yunanistan'ın askerî alanda da Arnavutluk ile daha sıkı ilişkiler geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Hatta Yunanistan'ın askerî atılımları sadece Arnavutluk ile sınırlı kalmayıp, bölgedeki diğer bazı ülkeleri de kapsamaktadır. Bu günlerde Yunanistan parlamentosu, Arnavutluk'un Gjirokastër kentinde maliyeti yaklaşık 3 milyon Euro olan dayalı döşeli bir askerî hastanenin inşa edilmesini; tahminî maliyeti 6 milyon Euro olan, Durres kentindeki bir askerî üssün yeniden yapılandırılmasını görüşmektedir. Ayrıca Arnavut askerî personeline burslu eğitimin verilmesi de gündemdedir. Daha önce Yunanistan'ın Arnavutluk'a, Tiran'daki askerî hastanenin yeniden yapılandırılması, Tiran'daki askerî

²⁰ Ne var ki bazı Arnavut tarihçilerinin Türk-Arnavut ilişkilerini çarpıtma eğiliminde oldukları görülmektedir. Örneğin, 17. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı devleti askerî seferlerinin artan maliyetlerini karşılamak için topladığı vergileri artırınca, sırf artan vergileri veya baskıcı görevlileri protesto eden bazı isyanlar yaşanmıştır. Sırp ve bazı Arnavut tarihçileri ise genel olarak bu tür eylemleri "yürütülen ulusal kurtuluş mücadelesi" olarak yansıtmışlardır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Erhan Türbedar, "Tarihte Değişen Siyasî ve Sosyal Dengeler İçerisinde Kosova Türkleri", *Balkan Türkleri, Balkanlar'da Türk Varlığı*, Ankara, ASAM Yayınları, 2003, s.63-72.

havaalanının geliştirilmesi gibi yardımları da olmuştur. Ekim 2003'te Yunanistan, Arnavutluk ve Makedonya ile askerî işbirliğini artırmaya yönelik bir anlaşma imzalamıştır.²¹ Anlaşmada diğerleri arasında, sınırlara daha sıkı kontrolün getirilmesine vurgu yapılmaktadır. Kısa vadeli olarak düşünüldüğü zaman, Yunanistan'ın bununla bu yıl Atina'da gerçekleşmesi gereken olimpiyat oyunlarına ilâve bir güvenlik tedbiri aldığı söylenebilir. Yunanistan'ın Türkiye endeksli bir dış ve savunma politikası izlediği gerçeğini kabul edersek, o zaman komşularıyla yaptığı askerî anlaşmalarla, uzun vadede Balkanlarda savunma alanında da Türkiye'nin önüne geçmeyi hedeflediği söylenebilir.

Devam Eden Sorunlar

Yunanistan, Arnavutluk'taki Yunanlı azınlık ile yakından ilgilenirken, kendi sınırları içerisindeki Arnavut azınlığın varlığını 1940'lerden beri sistematik bir şekilde reddetmektedir. Bugün Yunanistan'da yaşayan Arnavutlar, Ortodoks Arnavutlar (*Arvanidesler*), Çamerya Arnavutları ve çalışma amacıyla Yunanistan'da barınan göçmen Arnavutlar olarak üçe ayrılmaktadır.

Ortodoks Arnavutların 19. yüzyılda Atina çevresinde yoğun bir şekilde yaşadıkları bilinmektedir. 19. yüzyılın başlarında, Atina nüfusunun yüzde 24'ünün Arnavut olduğu ifade edilmektedir.²² Yunanistan'ın, eğitimi ve dinî kurumları kontrolü altında tutarak, Ortodoks Arnavutları önemli ölçüde Helenleştirdiği belirtilmektedir.²³ Çamerya Arnavutları, yani Çamerya (Thesproita) bölgesinde yaşayan Arnavutların önemli bir kısmı ise Müslüman'dır.²⁴ Bu Müslüman Arnavutların yaklaşık 85 bininin, 1923'te Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu'ya yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan Yunanistan, işgalci İtalyan güçleriyle işbirliğinde buldukları gerekçeyle, işlediği zulümlerle 1945'ten sonra yaklaşık 30 bin Çameryalı Ar-

²¹ "Greece, Albania, Macedonia to Deepen Military Cooperation", *AFP*, 10 Ekim 2003.

²² John Shea, *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*, North Carolina, McFarland & Company, 1997, s.88.

²³ Hugh Poulton, *The Balkans: Minorities and States in Conflict*, Londra, Minority Rights Publications, 1994, s.189.

²⁴ Çamerya bölgesinin çok büyük bir kısmı 1913 yılındaki Londra Büyükelçiler Konferansı'nda, dönemin büyük güçlerinin kararıyla Yunanistan sınırlarına bırakılmıştır. Çamerya bölgesinin sadece küçük bir kenti ve yedi köyü Arnavutluk sınırları içerisinde bulunmaktadır.

navut'u sınır dışı etmiştir.²⁵ Bu Arnavut ailelerin Yunanistan'a geri dönmelerinin sağlanması ve mülkiyetlerinin iade edilmesi, Berişa'nın Yunanistan'a karşı izlediği politikada sık sık gündeme getirilen bir husustu. Ancak Yunanistan hiçbir zaman bu tür taleplere ciddiyle bakmamıştır. Sadece Arnavutlar değil, 1946-1949 döneminde Yunanistan'da yaşanan iç savaşta, ülkenin kuzeyinde yaşayan Makedonların da bir kısmı sınır dışı edilmiştir. Sınır dışı edilen bu Makedonlara ancak Ekim 2003'te, yani yaklaşık 55 yıllık bir aradan sonra, Yunanistan'daki evlerini görmelerine izin verilmiştir.²⁶ Arnavut milliyetçilerinin milyonlara varan nüfus iddialarına rağmen, günümüzde sadece Çamerya bölgesinde yaklaşık 100 bin Arnavut'un yaşadığı tahmin edilmektedir. Göçmen Arnavutlara gelince, daha önce Yunanistan'da 400 binin üzerinde Arnavut'un göçmen olarak barındığı belirtilmişti. Buna ilâveten, Yunanistan'da iş arayan bazı Arnavutluk vatandaşlarının, Yunan vatandaşlığını elde etmek için isimlerini Yunanca isimlerle değiştirdiklerine de dikkat çekenler vardır.²⁷

Önce 1998/1999'da Kosova'da, ardından 2000'de Sırbistan'ın güneyindeki Preşova Vadisi'nde ve 2001'de Makedonya'da Arnavutların silâhlı bir mücadele içine girmiş olmaları, bazı Yunanlıları, ülkelerinin Çamerya bölgesinde de benzer şeylerin yaşanabileceği konusunda düşündürmüştür. Nitekim İkinci Dünya Savaşı yıllarında Arnavut milliyetçilerinin Çamerya bölgesinde gözü olduğu²⁸ unutulmamıştır. Alman *der Spiegel* gazetesi Ekim 2003'te Yunanistan'daki Arnavutların haklarını savunmak amacıyla, bu yılki olimpiyat oyunlarının öncesinde Çamerya bölgesinde ayaklanacaklarına dikkat çekmiştir. Yunanlı yetkililer ise bu haberi yalanlayıp, Kosovalı Arnavutların propagandası olarak nitelemiştir.²⁹ Ancak bu, geçmişte de olduğu gibi, Yunanlı yetkililerin böyle bir endişe taşımadıkları anlamına gelmemektedir.

Arnavutluk'tan Yunanistan'a yönelik ekonomik göç dalgası, Yunanistan'ın canını sıkan başka bir konudur. Yunanlı yetkililer; Yunanistan'da yasal olmayan bir şekilde barınan Arnavutların sayısı arttıkça, ülkedeki suç oranlarının da arttığını belirtmekte, bu durumun ise Yunan halkında

²⁵ Elez Biberaj, *Albania in Transition: The Rocky Road to Democracy*, US, Westview Press, 1999, s.15.

²⁶ Helena Smith, "Bittersweet Return for Greek Civil War's Lost Victims", *The Guardian*, 17 Ekim 2003.

²⁷ John Shea, *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*, s.339.

²⁸ Jelavich, *History of the Balkans*, s.273.

²⁹ "Greece: Claims on Albanians-led Insurgency in Greece Cooked up in Pristina", *Makfax*, 11 Ekim 2003.

göçmenlere karşı hoşnutsuzluk yarattığına dikkat çekmektedir. İnsan haklarının savunuculuğunu yapan *Amnesty International*, son raporlarından birinde, Yunanlı asker ve polislerin Arnavut göçmenlere karşı şiddet uyguladıkları konusuna dikkat çekmiştir.³⁰ Yunanistan'ın Selânik şehri yakınlarındaki yaklaşık 8 bin nüfuslu Nea Mihaniona kasabasında 28 Ekim 2003 tarihinde yaşananlar, Yunanlıların göçmenlere karşı ırkçı duygular beslediğini ortaya koymuştur. Söz konusu kasabadaki ortaokul son sınıfında okuyan bir Arnavut öğrencinin, okul birincisi olarak her yıl 28 Ekim'de yapılan ulusal bayrak resmî geçit töreninde Yunan bayrağını taşıyacağı ortaya çıkınca, kasabadaki diğer öğrenciler ve veliler neredeyse ayaklanma çıkarmak üzereydi. Arnavut genç, ırkçılığı protesto amacıyla Yunan bayrağını taşıma hakkından feragat etmiştir.³¹ İngiltere'nin *The Guardian* gazetesi, Avrupa Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı çalışmanın sonuçlarına atıfta bulunarak, Yunanistan'ı, AB'deki "yabancı düşmanlığının en yaygın olduğu" ülke olarak tanımladığını belirtmekte fayda vardır. *The Guardian*'ın haberinde, ülkedeki hastanelerin göçmenleri kabul etmediği, yabancıların ev bulmakta güçlük çektiği belirtilirken, bazı köylerde göçmenlere gece dışarı çıkma yasağı uygulandığı da öne sürülmüştür.³²

12 Ekim 2003'te Arnavutluk'ta düzenlenen yerel seçimler, Yunanlı azınlık sorununu tekrar gündeme taşımıştır. Yunanlı azınlığın yoğunlukta yaşadığı, ancak azınlık bölgesine dâhil edilmemiş olan Himara kentindeki Yunanlıların seçim kutlamalarında "yaşasın Yunanistan", "Arnavutlar Türk'tür", "Himara Yunanistan'ındır" şeklindeki sloganlara yer verilince,³³ bölgedeki Arnavutlardan tepki gelmiştir. Benzer olaylar Ekim 2000'deki yerel seçimlerde de yaşanmıştır. 18 Kasım 2003'te Brüksel'de toplanan AB Dışişleri Bakanları Konseyi'nde, Batı Balkan ülkelerinin AB üyeliği yolundaki adımlarının değerlendirildiği sırada konuşan Yunan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, Himara'daki son olaylara değinerek, dolaylı bir şekilde Arnavutluk'u, AB üyeliğine engel oluşturmakla tehdit etmiştir. Kısacası Yunanistan, AB üyeliğini kullanarak, bütün komşularına yaptığı gibi, Arnavutluk'un da içişlerine karışabilmektedir.

³⁰ "Greece: Immigration Control-Human Rights Abuses Against Albanians", *Amnesty International*, News Service No: 259, 14 Kasım 2003.

³¹ Daniel Howden, "Racial Tensions Exposed In Row Over School's", *The Independent*, 29 Ekim 2003.

³² Helena Smith, "Greece Tackles its Image as a State of Racists", *The Guardian*, 11 Kasım 2003.

³³ "Leader of Greek Minority Party in Albania Arrested Because of Anti-Albanian Slogans", *AI TV*, 16 Ekim 2003.

Sonuç

Arnavutluk tarihi, Yunanistan ile yaşadığı gerginlik dönemleriyle doludur. 1913'te Arnavutluk'un bugünkü sınırlarıyla tanınmış olması, Yunanistan'ın "Kuzey Epir" bölgesi olarak adlandırdığı Arnavutluk'un güneyini kendisine bağlama fikrini suya düşürmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nı fırsat bilen Yunanistan, Arnavutluk'un bu toprak parçasını geçici olarak kendisine bağlayabilmiş ise de, savaştan sonra geri çekilmek durumunda kalmıştır. Bundan böyle Yunanistan'ın sistematik bir şekilde Arnavutluk'un güneyini Helenleştirmeyi hedefleyen politikalar izlediği görülmektedir. Bu ise, Arnavut yöneticilerin ülkenin güneyindeki Yunanlı azınlığa şüphe ile yaklaşmasına neden olmuştur. Arnavutluk'taki Yunanlı azınlığın durumunun düzeltilmesi için çaba sarf eden Yunanistan, çok kültürlü bir topluma sahip olduğu gerçeğini göz ardı ederek, diğer azınlıkları olduğu gibi, ülkedeki Arnavut azınlığının varlığını da bilinçli bir şekilde reddetmektedir.

1990'ların ikinci yarısına kadar birbirlerine karşı, ağırlıklı olarak düşmanca politikalar izleyen Yunanistan ve Arnavutluk'un, son birkaç yıldır hızlı adımlarla yakınlaşmakta oldukları görülmektedir. Buna, Türkiye'nin Balkanlardaki nüfuz alanını kırmayı hedefleyen Yunanistan'ın, komşularına yönelik 1996'daki politika değişikliği, uygun zemin oluşturmuştur. Diğer taraftan Yunanistan ile yaşadığı sorunlar karşısında, 1990'ların ilk yarısında Türkiye'nin ağabeyliğine sığınan Arnavutluk'un, 1997'den beri iktidardan düşmeyen Sosyalist Parti'nin dış politikası sayesinde daha çok Yunanistan'a doğru kaymaya başladığı söylenebilir. Türkiye ile herhangi bir siyasî sorun yaşamayan Arnavutluk'un, bunu tamamen ekonomik çıkarlar yüzünden yaptığı ortadadır. Diğer taraftan Yunanistan'ın bir AB ülkesi olduğu gerçeği de, AB üyeliğini hedeflemiş olan Arnavutluk'u Yunanistan ile iyi ilişkilerini muhafaza etmeye zorlamaktadır.

Bazı Türk akademisyenlerin, Osmanlı dönemindeki beraberlikten yola çıkarak, Arnavutluk'un son zamanlarda Yunanistan ile iyi ilişkiler geliştiriyor olmasına zaman zaman belli ölçüde duygusal yaklaştıkları söylenebilir. Oysa Türkiye'nin askerî ve kültürel anlamda Arnavutluk'ta etkili olmasının yeterli olmadığı göz ardı edilmemelidir. Fakirlikten kurtulmaya çalışan Arnavutluk'un ekonomik desteğe de ihtiyacı vardır.